

Yttrande

2020-12-21

Dnr Ju 2020/03640

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

Remissvar: SOU 2020:57 Ett särskilt hedersbrott

Sammanfattning: Utredningens förslag om ett nytt "hedersbrott" täcker visserligen en del av den hedersrelaterade brottsligheten, medan viktiga delar saknas. Sett från vår horisont skulle föreningen Varken Hora eller Kuvad (VHEK) ha velat se en bredare och mer sammanhållande brottsrubricering än den som föreslås, där det större mönstret i hederskulturer görs tydligt.

I egentlig mening inleddes lagstiftningen mot hedersrelaterad brottslighet i mitten av 2010-talet. Då kom lagar mot äktenskapstvång (2014), stämpling till äktenskapstvång (2016) och skärpta regler för erkännande av utländska äktenskap med barn (2019). 2020 har lagar och bestämmelser tillkommit som innehåller en särskild straffskärpningsgrund för brott med motiv att bevara en persons, en familjs eller en grups heder, en lag om barnäktenskapsbrott, vilseledande till äktenskapsresa, utreseförbud för unga under 18 år, som riskerar äktenskap eller könsstympning, samt slopade krav på dubbel straffbarhet.

Utan någon direkt anknytning till just hedersbrottslighet har också lagar mot könstympning (1982) och stalkning (2011) tidigare antagits. Sambanden med hedersnormer har sedan dess klargjorts, särskilt när det gäller könsstympning.

Vi gör denna uppräkningslista för att visa på bredden i det som gjorts. Men ändå saknas en hel del.

I sitt remissyttrande till den utredning (SOU 2018:69) som ledde fram till den senaste lagstiftningen ville VHEK att hedersrelaterad brottslighet skulle få en särskild brottsrubricering.

I denna nya utredning framläggs förslag till ett särskilt "hedersbrott". Redan befintliga straffbestämmelser föreslås bli samlade i en brottskatalog under en sådan beteckning. Utredningen anser att detta kan täcka hedersrelaterade brott av "mindre straffvärde", där upprepade kränkningar ska leda till ett strängare straff. Det straffbara området utvidgas alltså inte med förslaget. Domstolarna skulle alltså med ett hedersperspektiv för ögonen, i princip redan nu, tillsammans med den nya straffskärpningsgrund som blev lag 2020, kunna döma för brott som har hedersmotiv och som ingår i den föreslagna brottskatalogen. Dock finns i det nya förslaget inte något närståenderekvisit som i fridskränkningsslagarna, utan i dess ställe en definition av hedersmotiv som hämtats från den senaste lagstiftningen, det vill säga "i syfte att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder". Som VHEK förstår det leder det till en viss utvidgning av lagstiftningen.

Ett sådant "hedersbrott" skulle enligt utredningen ha en viktig symbolfunktion och få en normbildande effekt i samhället.

I den föreslagna brottskatalogen föreslås följande "mindre straffvärda" brott ingå (s. 207ff. i utredningen):

Människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång och grovt olaga tvång, grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning, olaga förföljelse, äktenskapstvång, barnäktenskapsbrott och vilseledande till äktenskapsresa, olaga hot och grovt olaga hot, hemfridsbrott, olaga integritetstvång och grovt olaga integritetstvång, ofredande, dataintrång och grovt dataintrång, ärekränkingsbrott, vissa egendomsbrott (ekonomiskt våld) och skärpt kontaktförbud. Här ingår också ett slopat krav på dubbel straffbarhet.

VHEK håller med om att den föreslagna brottskatalogen kan täcka en del av de s.k. vardagshedersbrotten, liksom vissa straffbelagda frihetsinskränkningar. Enligt utredningen överlappar också fridskränkingsbrotten och det föreslagna hedersbrottet i vissa avseenden varandra. VHEK ser dock viktiga skillnader mellan dem båda, vilket talar för att en brottsrubricering med bredare räckvidd bör införas för hedersbrottslighet. Hedersbrotten ingår för det första i ett större och mer varierat mönster än fridskränkingsbrotten, för det andra involverar de ofta fler gärningspersoner och för det tredje sträcker de sig över längre tid - inte sällan över ett helt liv, inklusive barndom och uppväxt.

Sett från VHEK:s horisont bör kopplingar eller hänvisningar införas till den grövre hedersbrottsligheten, såsom mord (hedersmord), grov misshandel, grovt olaga tvång, könsstympning och sexualbrott (våldtäkt i form av t.ex. oskuldskontroller och oskuldsoperationer), där domstolen enligt utredningen ska döma separat med en strängare straffskala. Men ett hedersmord föregås ofta av ett mönster av vardagshedersbrott och allvarliga frihetsinskränkningar mot en utsatt person – alltså av det slags brott som föreslås ingå i brottskatalogen men där det i utredningen saknas dels kopplingar till mönstret kring den grövre hedersbrottsligheten, dels en hel del benämningar eller beskrivningar av de s.k. mindre straffvärda brotten som alltså nu ska ses i ett hedersperspektiv.

Kopplingar är viktiga. Hedersmord har varit svåra att upptäcka, utreda och lagföra, till exempel i fallen med de s.k. balkongflickorna. Där skulle utredningar och lagföring kunna förbättras med ett bredare hedersperspektiv och kopplingar till de s.k. vardagshedersbrotten. Till exempel kan en eller flera gärningspersoner vara inblandade i ett hedersmord och en vidare krets i en släkt eller klan dessförinnan under lång tid ha gjort sig skyldiga till s.k. vardagshedersbrott mot offret ifråga.

Detta gäller i lika hög grad för grövre hedersbrott såsom könsstympning och våldtäkt - och med våldtäkt menar vi här framförallt sådant som s.k. oskuldsoperationer och oskuldskontroller, vilka dessutom behöver lyftas fram tillsammans med andra hedersbrott och ges uppmärksamhet.

VHEK anser att förbud som är viktiga för att motverka hederskultur och som inte finns med i utredningen bör införas i en bredare brottskatalog än den föreslagna eller ha de kopplingar som behövs till annan lagstiftning på området. På olika nivåer gäller det förbud mot oskuldsintyg från läkare, förbud mot könssegregation i institutioner och i skolor, att alla barn utan undantag ska delta i undervisningen - alltså också i gymnastik, simning och sexualundervisning - dessutom förbud mot moralpoliser och mot s.k. uppfostringsresor för pojkar och flickor. Som VHEK också har tagit upp i tidigare remissyttranden bör även ett skärpt förbud mot månggifte som föreslås i SOU 2020:2 ingå, liksom ett förbud mot tvång att stanna kvar i äktenskap.

En del sådana förbud passar troligen in i en brottskatalog som den föreslagna men skulle behöva benämnas eller beskrivas i sammanhanget eftersom det på många håll finns en

bristande vana att se hedersmönster och att utreda och lagföra brott med hedersmotiv. Sådana beskrivningar behövs både av de grövre och de "mindre straffvärda" hedersbrotten och av sambanden dem emellan.

Till stöd för rättskedjan i dess helhet är det viktigt att resurser avsätts för forskning, där bland annat mönster kartläggs och indikatorer tas fram för hedersnormer och hedersbrottslighet. Därtill behöver utbildningsinsatser om hedersnormer och hederskultur integreras i undervisningen hela vägen från förskola till universitet och högskolor för att öka förståelsen för hederskulturens konsekvenser i samhället.

Närmare samverkan mellan myndigheter och andra aktörer anser VHEK också vara nödvändig för att motverka framförallt de s.k. vardagshedersbrotten, som ofta föregår grövre hedersbrott, såsom hedersmord. Det gäller alltså samarbete mellan skola, socialtjänst, Migrationsverket, polisen och sjukvården, vilka från olika håll arbetar med frågor om heder.

VHEK har även synpunkter på den av utredningen föreslagna preskriptionstiden på tio år för upprepade hedersbrott mot barn under 18 år. Det är väl känt att barn som växer upp i hedersförtryck har mycket svårt att frigöra sig som vuxna. Det kräver ett smärtsamt uppbrott från närstående och från ett helt socialt sammanhang. Sådant kan ta mycket lång tid, om det alls sker. Preskriptionstiden bör därför slopas helt, i linje med vad som nyligen (2020) skett för våldtäkt och könsstympning av barn.

Vi ser också ett behov av utrymme för kopplingar till inslag av hederskultur i kriminella gäng och i s.k. parallella samhällen. Detta diskuteras för närvarande och kan först behöva kartläggas ytterligare.

För att motverka hedersbrott är det slutligen viktigt att införa förbud mot skolor, organisationer och religiösa institutioner eller skolor som inte följer grundläggande principer för demokrati, jämställdhet och i rättstaten. Därav följer även förbud mot statlig, kommunal eller utländsk finansiering av sådana organisationer och institutioner, vilka i hög grad sprider och underblåser hedersnormer och framväxten av s.k. parallella samhällen här i landet.

Amineh Kakabaveh

Ordförande i föreningen Varken Hora eller Kuvad